

NY VITEN OM NORGES NEDGANGSPERIODE 536 – 600 lansert av Friar Årsnes i 2022

Som det fremgår under, har arkeologer og historikere lenge fundert på årsakene til nedgangsperioden i siste halvdel av 500-tallet i Sør-Norge	Nå har det kommet ny kunnskap og teorier på hvorfor Norge opplevde nedgangsperioden som arkeologene har påvist
Utdrag av bind 1 NORGES HISTORIE (Cappelen) av Bente Magnus og Bjørn Myhre (1976)	Utdrag av boken VIKINGENE FØR VIKINGENE (Saga Bok) av Friar Årsnes (2022)
↓ Etter at det vestromerske imperium gikk til grunne i løpet av folkevandringstiden, foregikk det i Norge en sterk ekspansjon, særlig i Sørvestlandet, Vestlandet og Nord-Norge Det var den ekspansive germanske stammen frankerne som satte sterkest preg på utviklingen i Europa i slutten av folkevandringstiden og århundrene deretter. Omkring år 500 grunnla de sitt rike i den gamle romerske provinsen Gallia under kong Klodvig, etterkommer av en mytisk stamfar kalt Merovech. Herav kongsættens navn, merovingerne, som også har gitt navn til tidsavsnittet merovingertid. Ved siden av frankerne var det den germanske stammen langobardene, "langskjeggene", som var mest initiativrike og ekspansjonslystne. Det arkeologiske materialet fra tiden mellom 550 og 600 i Norge viser forandringer som gjør at det er satt et skille mellom eldre og yngre jernalder til tidspunktet 570. I den påfølgende merovingertiden synes det å ha vært knapphet på edle metaller og en enklere utførelse av våpen og redskaper. - Etter annen halvdel av 500-tallet lages det ikke flere leirkar i Norge før på 1700-tallet. Hvorfor ble det slik?	↓ I Skandinavia var det før år 536 en høykultur. Folk levde gode liv og det var god tilgang på luksusvarer. Germanske stammer overtok styringen av Italia i 476, en hendelse som tidvis er benyttet som skillelinje mellom antikken og tidlig middelalder. (Dette var en halv generasjon etter at hunerne ble nedkjempet av germanske stammer i det siste slaget ved Nedao i 454, året etter Attilas død i mars 453.) Det som skulle bli Merovinger-dynastiet var etablert av Merovech som døde i 458. I tiden etter ble en tilstand av romersk kontinuitet opprettholdt en lang stund ved bruken av de romerske administrative systemene. Handelen over Rhinen, Donau og Svartehavet florerte og folk reiste i betydelig antall frem og tilbake over grensen til de to romerrikene. Alt dette endret seg imidlertid i etterkant av år 542. For året 543 er det skrevet i den irske Annals of the Four Masters: "<i>There was an extraordinary universal plague through the world, which swept away the noblest third part of the human race</i>". Dette er av historikere ofte omtalt som den <u>justinianske pesten</u>, et voldsomt og ødeleggende utbrudd av byllepest som skal ha avsluttet en tidsalder som ellers var praktfull og glitrende. Kunne det imidlertid også ha vært andre årsaker til massedød?
← sammenlign →	
Nedgangstid og ødeperiode I begynnelsen av den over 200 år lange merovingertiden (570 – 800) som fulgte etter folkevandringstiden, stanser den tidligere fremgangen tilsynelatende opp i de <i>sørligste og vestligste</i> deler av Norge. På 600-tallet synes det å være en periode med tilbakegang og stagnasjon inntil det kom en ny oppgangsperiode på 700-tallet som leder fram til den ekspansive vikingtiden. Det antatte bruddet kan sannsynligvis forklares ved at det kjennes så få gravfunn fra slutten av 500-tallet og begynnelsen av 600-tallet, slik at det har vært vanskelig å se sammenhengen. Den rike kulturen som preget disse delene av landet i folkevandringstiden, later til å ha fått en brå slutt i siste halvpart av 500-tallet. De rikt utstyrte høvding-gravene med smykker av høy kvalitet lar seg ikke lenger påvise, nedleggelse av smykker og gullringer synes å opphøre, gårder ble nedlagt og bosetningsområdene innskrenket til de sentrale og beste jordbruksarealene. De fåtallige gravene fra 600-tallet er enkelt utstyrt med våpen og arbeidsredskaper til forskjell fra folkevandringstidens mange rikt utstyrte kvinnegraver De mange ødegårdene er et klart tegn på bosetningens utbredelse og	Resultatet av Fimbulvinteren og Ragnarok "<i>Først kom Fimbulvinteren, som varte i tre år. Den varslet Ragnarok. Så endte alt liv på Jorden</i>" heter det i Edda-kvadene. Men hva hendte, hvordan hendte det, hvor hendte det og ikke minst hva hendte etterpå? Tolkningene er basert på Edda-kvadene, eldre historie og vitenskap om hvordan Skandinavias historie ble formet av naturkatastrofer og av vikingene før vikingene. <u>Fimbulvinteren</u> er ikke fremstilt som det verste fenomenet i Edda-diktningen. Det er <u>Ragnarok</u> (eller ragnarøkkr, dvs. gudenes mørke eller skumring) og konsekvensene av denne som resulterte i at "<i>alt liv endte</i>". Når man ser materialet i sammenheng, er det i årene opp til og med år 542 at det skjedde en massedød i Nord-Europa (de germanske stammene ble svekket), før den justinianske pesten. Denne massedøden er ikke identifisert til en enkelt hendelse, bortsett fra at den i Norden er relatert til begivenhetene som er kalt Fimbulvinteren og Ragnarok. I Sør-Europa innvarslet en nær-jorden komet i 542 en etterfølgende massedød i form av byllepesten: "<i>År 542. En komet ble sett ... og deretter kom den svære mannedøden</i>". I irske kilder er den store massedøden i kontinental-Europa omtalt for året 543 og senere. I Flatøybok-annalene fortelles:

innskrenkning, hvorav de aller fleste ble forlatt i siste del av 500-tallet, og har bortsett fra kortere perioder -ligget ubebodd fram til idag. Særlig i Sør-Rogaland og Vest-Agder var fraflytningen fra gårdene sterk, og her finnes derfor de fleste ødegårdene.

Det er et dystert inntrykk arkeologene sitter igjen med av forholdene på Vestlandet og Sørlandet i første del av merovingertiden. Hva kan årsaken være for denne tilsynelatende forandringen, fra et rikt og sterkt samfunn til en fattig og tilbakeliggende landsdel? Boken "Norges historie" (1976) angir flere mulige forklaringer:

1. At nedgangen bare er **tilsynelatende**, og at det er de arkeologiske kildene som ikke er gode nok; i første rekke på grunn av en enkel gravskikk med få synlige grav-markeringer. Selv om bosetningen har vært langt mer utbredt enn vi kan påvise idag, viser de mange ødegårdene, nausttuftene, forlatte hellere og anlegg i fjellet klart hvor sterk tilbakegangen i befolkningen har vært.

2. Nedgangen kan være et resultat av **endrede handelsveier** mellom kontinentet og Skandinavia. De etablerte kontaktene mellom høvdingættene på Vestlandet, i Danmark og på kontinentet tok slutt, og i stedet var det stormennene i Mellom-Sverige som overtok ledelsen av handelen til kontinentet og England. På slutten av 500-tallet og tidlig på 600-tallet ble det anlagt en lang rekke rike gravfelter i Mellom-Sverige, og det kan se ut til at den stammen som holdt til her - svearne - på denne tid var i sterk ekspansjon. Dermed forsvant et viktig grunnlag for de vestnorske stormennenes rikdom, hvilket derved førte til en allmenn nedgang i landsdelen.

3. En tredje hypotese går ut på at befolkningens sterke vekst med nyrydding av gårder etter hvert har ført til en **overbeskatning av de naturlige ressursene**. Jordbruket var basert på en ekstensiv drift med vide åkerarealer og stor buskap. Det ser ikke ut til at gjødsling av åkrene har vært særlig utbredt, og jorda måtte etter hvert bli mineralfattig og utpint. Hungersnød og en desimering av befolkningen skulle etter denne teorien bli resultatet.

4. Noen av de utgravde hustuftene fra folkevandringstiden er **branntomter**. Fra 500-tallet kjennes det i samme område ganske mange nedgravde gullskatter, og det er mulig at de fleste bygdeborgene er fra denne tiden. Dette er av mange tolket som indisier på **urolige tider** i Sørvest-Norge i slutten av folkevandringstiden. Gårder ble nedbrent, folk har gjemt sine verdisaker av redsel for ran og overfall, og i de tettest bosatte bygdene har befolkningen gått sammen om å bygge forsvarsborger. Man har dels tenkt seg at årsaken var herjende grupper som kom til landet utenfra og/eller at det var interne oppgjør mellom høvdinge eller stammer.

5. Etter modell av svartedauden i 1349 har mange tenkt seg at **en kraftig pest** har forårsaket nedleggelsen av de mange gårdene. Fra kontinentet finnes det flere

- "År 542: En komet ble sett, det syntes som himmelen brant i et hjul, og det falt blod fra himmelen, og deretter kom den svære mandedøden
- År 543: Det ble svære jordskjelv over hele verden."

Man kan dermed sette opp følgende rekkefølge på massedød i Europa i dette korte tidsrommet:

- Massedøden som kom til Nord-Europa før 540, er mest sannsynlig koblet til *Fimbulvinteren* i årene 536-539
- Massedøden i Skandinavia etter Fimbulvinteren kom i forbindelse med en nær-jorden komet og *Ragnarok* i 542 (tre år etter Fimbulvinteren, da «alt liv endte»).
- Massedøden fra Sør-Europa kom imidlertid til Nord-Europa året etter kometpasseringen, i form av den *justinianske* pesten. Den er tidfestet til årene 541 -544, men kildene antyder at det var i 543 at pesten virkelig tok mange liv i Nord-Europa.

Tolkningene bygger på vitenskapelige funn og teksten i Gylvaginng. Det var ikke Fimbulvinteren som endte alt liv, det var det Ragnarok som gjorde. Det er åpenbart fra Gylvaginng og Voluspå at folk som rømmer med skjoldene over hodet ("*rym ek austan med opplyft skjold*" - Voluspå vers 50) ser kometen dra innover mot sola etter at Jorden er kommet ut av komethalen.

Hele fortellingen i siste del av Gylvaginng og delvise referanser i Voluspå stemmer godt overens med hvordan en *komet* som har vært så nær jorden at fragmenter har falt ned som meteoror, ville se ut på veien forbi jorden og videre inn mot solen. Tyngdekraften fra Jorden, kan ha ledet til at en eller flere større meteoror har falt ned. Dette kan forklare en stor flodbølge funnet på Shetland datert til 500-tallet og en annen på Yucatan datert omtrent til samme tid.

Danmark og Sør-Sverige har unngått de verste følgene av kometen, mens Nord- og Midt-Sverige og Midt-Norge og Sør-Norge har fått nesten hele virkningen av en slik komet-passering: Flodbølge inn over kysten fra kometfragmenter som faller ned i en serie utenfor norskekysten og skoger i Norge og Nord- og Midt-Sverige som ble satt fyr på av gnistregnet og meteoror fra kometen (det falt «blod» fra himmelen slik det ble sett fra Middelhavs-området når kometen passerte Atlanterhavet).

I Skandinavisk litteratur var det *Fimbulvinteren* som innvarslet *Ragnarok*. Men først har man hatt to store vulkanutbrudd. Det er registrert vulkansk aske av et vulkanutbrudd i 536 og ett til i 539/540. Vulkanen Ilopango i El Salvador er datert til 539, men også andre dateringer er foreslått. På grunn av virkningen i Skandinavia er det gjettet på at det første utbruddet i 536 i tilknytning til starten på Fimbulvinteren skjedde på Island eller et annet sted i Arktis.

Basert på de arkeologiske funnene og de skriftlige kildene kan man utlede at en liten del av befolkningen har overlevd og blitt værende i Norge, mens resten av befolkningen enten har dødd eller rømt landet. Det er ikke i krig de drar, de rømmer

beretninger om store epidemier. I år 543 bredde en kraftig byllepest seg over midtre del av Europa. Den skal flere steder ha forårsaket like stor tilbakegang i folketallet som svartedauden. I det tett-bygde Skandinavia som hadde god kontakt med kontinentet, kan denne pesten ha forårsaket en lignende massedød med etterfølgende nedleggelse av marginalgårder. 6. Andre hypoteser om årsakene til nedleggelsen av gårder er klimaendringer som skal ha forandret naturgrunnet for bosetningen, eller at utflytting fra Vest-Norge til Atlanterhavsøyene skulle ha blitt påbegynt allerede på et så tidlig tidspunkt. Disse tankene har fått liten tilslutning og synes ikke særlig realistiske.	landet med løftede skjold sannsynligvis for å beskytte seg mot gnistregnet fra kometen eller for å beskytte seg mot andre som har fått livene sine endret av enten kometen eller Fimbulvinteren. Det vil være grunn til å anta det er en overveiende mannlig befolkning som har rømt landet. Når de har kommet til sine endelige flyktingedestinasjoner har de giftet seg med kvinner fra lokalbefolkningen, noe som har ledet til et litt endret språk når barn og barnebarn har returnert til Norge en gang på 600-tallet.
Ny ekspansjon og fornyet høvdingmakt i Sør- og Vest-Norge Fra slutten av 600-tallet og i løpet av 700-tallet kan det igjen spores en oppgang for Vest-Norge. Antallet gravfunn øker sterkt, og de får en langt større spredning enn i første del av merovingertiden. Innholdet i gravene blir også rikere. Det er helst gårder i de tidligere bosatte, gode jordbruksbygdene som nå blir belagt med funn. I siste del av merovingertiden viser gravene flere sjeldne og kostbare gjenstander. Mens smykkene tidligere bar preg av lokal produksjon, finner vi nå en lang rekke spenner som er forgyldt og ornert i den dyrestilen som var vanlig over hele Skandinavia. Våpenutstyret utvikler seg også. Dette er en utvikling som kommer enda sterkere til uttrykk ved overgangen mot vikingtiden på slutten av 700-tallet. Forholdene i Trøndelag og Nord-Norge Begivenhetene som førte til nedgang og avfolkning i bygdene på Vestlandet og Sørlandet i første del av merovingertid, kan ikke ha rammet det nordafjelske Norge i særlig grad. Allerede fra siste del av 500-tallet og fra 600-tallet forekommer det en lang rekke rikt utstyrte graver med våpen, bronsesmykker og perler. I Trøndelag økte folketallet fortsatt, og stadig nye gårder ble ryddet oppover i fjelldalene og ute ved kysten. I Nord-Norge er bosetnings-området i merovingertid stort sett det samme som i folkevandringstid. I motsetning til høvdingene i Sørvest-Norge må en tro at stormennene i nord maktet å holde oppe samfunnsorganisasjonen fra eldre jernalder, og at de bygde ut en økonomi og et kontaktnett med andre land som har tilført bygdene verdier og impulser utenfra. Derfor synes merovingertiden å representere en av de gunstigste periodene i landsdelens historie.	Tiden etter Ragnarok Det er sterke arkeologiske bevis for en omfattende ødeleggelse av et stort antall gårder og fraflytting av hele landskap i Norge og deler av Sverige på midten av 500-tallet. Befolkningen er for det meste borte i en 50-100 års periode frem til ca. 600-650, og Norge får et delvis forandret- og forenklet - språk når befolkningen gradvis returnerer. Det er på dette tidspunktet "dansk tunge" - norrønt - brer seg utover og blir et <i>lingua franca</i> i hele Nord-Europa og Gardarike. Når folk kommer tilbake til Norge etter en tid - tiårsvis senere og med et delvis forandret språk - finner de at jorden igjen har grønt gress, på åkrene vokser det avling til tross for at ingen har sådd og skogene er vokst opp igjen. Gulltavlene de finner i gresset, er braketeater, små firkantede gullplater med figurer på som er blitt etterlatt av alle de som har flyktet hals over hode fra flodbølgen og brannene forårsaket av kometen. Først var det bare noen få som kom tilbake til Norge, men over et par generasjoner returnerte befolkningen som hadde klart å rømme og da gjerne med ektefeller fra de landene de hadde rømt til. Dette bidro til en bredere genetisk variasjon i Norge enn før Ragnarok. Fimbulvinteren og Ragnarok er den dramatiske opptakten til Norges og Skandinavias kulturhistorie etter år 542. Begivenhetene var med på å forme utviklingen i hele Nord-Europa - og resten av Europa for den saks skyld - frem til rikssamlingene i Norge, Danmark og Sverige med etterdønninger på Island, Grønland, Irland, Skottland, Normandie, England, Frankrike, Friesland, Nord-Tyskland, nordre del av Polen, Baltikum, Russland, Hviterusland og Ukraina, samt områdene rundt Svartehavet og Middelhavet. Basert på den genetiske sammensetningen av befolkningen, tyder alt på at repopulariseringen av Norge har skjedd i tre distinkte retninger: Østlandet er blitt befolket nesten i sin helhet fra Sørvest-Sverige; Vestlandet er blitt befolket med en blandet befolkning fra Jylland, Sørvest-Sverige og de britiske øyer; mens Trøndelag og Hålogaland hovedsakelig er blitt befolket med en blandet befolkning delvis fra Sør-Sverige og delvis fra Baltikum, Russland og Ukraina (det tidligere Gardarike).

Sannsynlig kometbane presentert i boken *Vikingene før vikingene* Den er estimert ut fra beskrevne hendelser i år 542 (fra Vikingene før vikingene):

Antatt komet-bane i Europa og Amerika

Antatt bane og områder som ble påvirket av kometen